

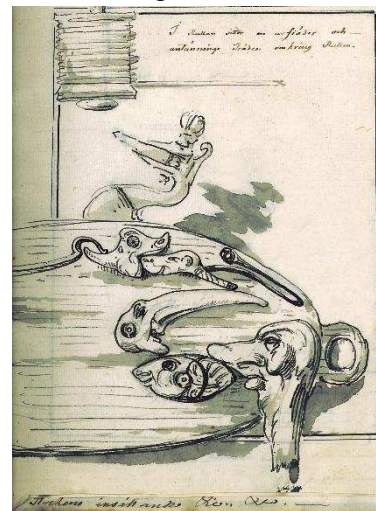

Sjöminvapnets födelsedag den 21 april

Den 21 april år 1863 anses av hävd vara vårt sjöminvapens födelsedag. Förvisso hade försök och utveckling påbörjats nästan 100 år tidigare.

Det var Carl August

Ehrensvärd, som år 1783 påbörjade försök på Riddarfjärden och senare i Karlskrona med vattentäta tråkistor med sprängämne, som utlöstes elektriskt via elkabel från land. En detaljerad försöksrapport upprättades med förslag till ett svenskt, kontrollerbart minsystem. Men något sådant kom aldrig till stånd. (Bilderna th visar slaglåsmechanismen, där slaglåset påstås ha drag av amiral Tersmeden, som inte var någon vän av Ehrensvärd)

Det var mycket trögt i portföljet för utveckling av ett svenskt sjömins-system. Inte minst berodde detta på de nya tankarna på ett centralförsvarssystem med ett kraftfullt försvar av rikets ledning, centralt placerad i en ny fästningsanläggning i Karlsborg – det marina försvaret blev allvarligt nedprioriterat.

Men det saknades inte nya tankar och idéer om ett sjöminförsvar. Överstelöjtnant Gustaf af Klint hade tagit intryck av strider på Köpenhamns redd år 1807 och med detta som bakgrund lade han fram ett utvecklat förslag till "explosionsmaskiner" för försvar av inloppen till Karlskrona. Men trots ett positivt mottagande av förslaget, ledde inte heller detta till något operativt system.

Överstelöjtnant A Klinkowström hade gjort en studieresa till USA och tagit del av Robert Fultons mina. Detta underlag överlämnades till tygmästare C D Osterman vid örlogsvarvet i Karlskrona, som utvecklade och tillverkade en svensk variant (antal?). "Ostermans mina" från 1831 är den äldsta bevarade mintypen i Sverige, men inte heller denna mina blev till något utbyggt minförsvar.

Chefen för Förvaltningen av Sjöärenden, amiral Kreüger, presenterade i mitten av 1800-talet en uppfinning av elektriskt tända undervattensminor. Förslaget testades av en kommitté, men inte heller detta förslag ledde till något operativt resultat.

Sjöminan hade uppenbarligen svårt att få fäste i Sverige. Men under Krimkriget 1853-56 utnyttjades ett stort antal sjöminor, som utvecklats av Immanuel Nobel (far till Alfred Nobel) tillsammans med professor Jakobi vid den ryska försvarsindustrin. Efter kriget kom Nobel hem till Sverige och inlämnade den 13 mars år 1863 en underdånig hemställan till Kungl Maj:t avseende "... undersökning genom sakkunnige män av användbarheten av föreslagna minor". Redan den 21 april samma år undertecknade B v Platen ett Kungligt brev "Till Herr Stations Befälhavare vid Kongl Flottan i Stockholm" vari man anmodas att med särskild kommitté "undersöka ej mindre de af Mekanikus I Nobel uppfunna sk undervattensminor med flera till försvar afsedda inrättningar..." **Med detta brev som bakgrund anses den 21 april år 1863 som det svenska sjöminväsendets födelsedag.**

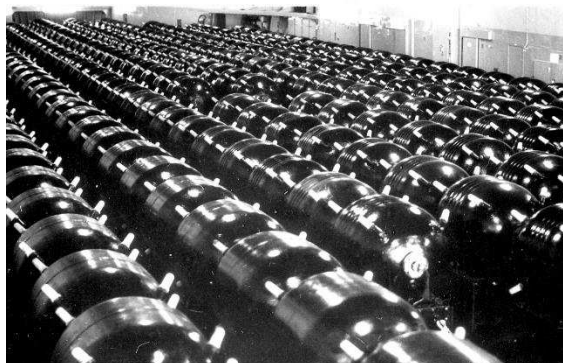

Nobels förslag omfattade ett flertal mintyper av trä, plåt eller glas(!). Kommittén startade en omfattande utredning och försöksverksamhet, som resulterade i att ett förslag till anskaffning framlades i april 1864. Men kommittén framlade ett eget förslag (Nobel blev nog inte så nöjd) och medel för anskaffning av 2400 minor beviljades (detta förslag har inte kunnat spåras). Men minorna blev inte bra (bristande erfarenhet?) och chefen för flottan, C A Sundin, konstaterade att "Sjöminvapnet ägde den 1 oktober 1866 ingen godkänd och användbar minmateriel..."

Nu var i alla fall "bollen i rullning". Centralförvarstanken var i upplösning och svenska hamnar skulle försvaras. Nya mintyper konstruerades med varierande framgång – t ex mina M/70 i gjutjärn, som sprack när intilliggande mina detonerade.

Organisationen för forskning, utveckling, tillverkning och hantering av sjöminor utvecklades. En ny fartygstyp "Ångkranpråm" togs fram för att hantera den tunga materielen. År 1902 bildades Kustartilleriet och därmed övertogs all minmateriel av KA – minorna var ju avsedda för kustförsvaret. Flottan stod nu utan all lämplig minmateriel och fick börja från grunden med att ta fram förankrade minor för utsjöbruk. Nära nog alla flottans fartyg försågs med minräls. Gamla kanonbåten Edda byggdes om till minfartyg och efterföljdes av minkryssaren Clas Fleming. Särskilda minubåtar byggdes. En hjälpminfartygsflotta byggdes ut med ett flertal bilfärjor.

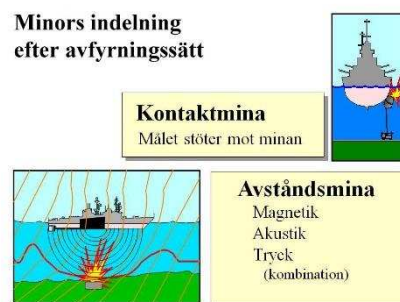
Men *främmande* minor måste ju kunna bekämpas och svepas. Utrangerade torpedbåtar ("cigarrer") byggdes om till minsvepare och nya bogserbåtar byggdes för minsvepning.

Så kom andra världskriget och ställde allt på huvudet. Minor med avståndsverkande sensorer utvecklades, vilket innebar att nybyggda minsvepare i plåt blev "spärrbrytare" innan man försett dem med magnetminskydd. Nya mintyper med akustiska, magnetiska och trycksensorer ställde krav på helt andra minröjningsenheter såväl avseende röjförmåga som skydd mot minor. Stridsfartygen försågs med magnetminskydd och avmagnetiserades i nybyggda avmagnetiseringsstationer. Kustartilleriets minspärrtroppar byggdes ut med avståndssensorer och annan spaningsutrustning. Med detta var tre-enigheten *mina – minröjning – minskydd* komplett i vår sjöminororganisation

Vad som nu sker i modern tid är en fråga för annan redovisning.

Den historiska utvecklingen av vårt sjömins system kan beskådas i en nyuppsatt utställning i Vaxholms fästnings museum.

Minors indelning efter avfyrningssätt

Carl Gustav Fransén

PA / Kk mst /fd chef för FMV:Minbyrå